Οι βάρβαροι και οι Φράγκοι:

Είχαν περάσει πεντέμισι αιώνες από τη ρωμαϊκή κατάκτηση, όταν από την Ήπειρο πέρασαν και τη λεηλάτησαν οι πρώτοι Γότθοι του Αλάριχου (395 μ.Χ.). Ακολούθησαν οι Γότθοι του Γενζέριχου, οι πρώτα Σκλαβηνοί και μετέπειτα Σλάβοι, οι Βούλγαροι τον Ι' αιώνα, ξανά και πιο καταστροφικά οι ίδιοι το 1040, ώσπου στα 1081 έφτασαν κι εγκαταστάθηκαν οι Νορμανδοί του Ροβέρτου Γισκάρδου που την έκαναν ορμητήριο εναντίον της Κωνσταντινούπολης. Όταν, στα 1204, η Κωνσταντινούπολη έπεσε στα χέρια των Φράγκων της Δ' Σταυροφορίας, γεννήθηκε το ελληνικό Δεσποτάτο της Ηπείρου με πρωτεύουσα την Άρτα.

Το τι επακολούθησε είναι αδύνατο να το παρακολουθήσει ανθρώπινος νους συνολικά και σφαιρικά. Η βόρεια Ελλάδα γνώρισε τόσες αλλαγές σε ονόματα κρατών, σύνορα και τίτλους κυρίαρχων αφεντάδων, που ούτε οι ίδιοι οι ηγεμόνες δε μπορούσαν να θυμούνται, τι κατείχαν και πώς ονομάζονταν χθες και τι και πώς τον περασμένο χρόνο. Ο δεσπότης της Ηπείρου κατάπιε το βασίλειο της Θεσσαλονίκης κι έπειτα επεκτάθηκε σ' ολόκληρη τη Μακεδονία και τη Δυτική Θράκη σε βάρος της «Ρωμανίας». Ιδρύθηκε έτσι η βυζαντινή «αυτοκρατορία της Θεσσαλονίκης» που λίγα χρόνια αργότερα (1236) έμελλε να χωριστεί σε νέο «Δεσποτάτο της Ηπείρου» και καινούριο κράτος της Θεσσαλονίκης, με άλλο ένα «δεσποτάτο» ανάμεσά τους: Των Βοδενών (Έδεσσας). Βούλγαροι και Φράγκοι πήραν κι έχασαν στο μεσοδιάστημα πολλές φορές τα μέρη αυτά. Ο αυτοκράτορας της Νίκαιας, από τη μεριά του, κυρίευσε τη Μακεδονία, τη Θεσσαλονίκη (1246), τα Βοδενά (1251) και τα αλβανικά εδάφη του δεσποτάτου της Ηπείρου (1252). Οι περιοχές αυτές κυριεύτηκαν κι ανακτήθηκαν πολλές φορές σε μιαν αδιάκοπη διελκυστίνδα ανάμεσα στον αυτοκράτορα της Νίκαιας και τον δεσπότη της Ηπείρου, στα χρόνια 1258 - 1261. Τη χρονιά αυτή (1261), οι δυνάμεις της Νίκαιας πήραν την Κωνσταντινούπολη, μεταφέρανε εκεί την πρωτεύουσα και ανάστησαν τη Βυζαντινή αυτοκρατορία, σκιά της κραταιάς παλιάς. Το αιματηρό πάρε δώσε με το δεσποτάτο της Ηπείρου συνεχίστηκε για περίπου έναν αιώνα, οπότε (1339) ολόκληρη η περιοχή προσαρτήθηκε προσωρινά στη Βυζαντινή αυτοκρατορία. Οι Φράγκοι περιορίστηκαν στον Νότο. Οι Βούλγαροι συνέχισαν ν' απλώνονται και να αναδιπλώνονται...

Στα 1360, τα κράτη των Μπάλτσικι και των Θόρπια ήταν γεγονός στην Αλβανία. Η δημιουργία τους, όμως, προϋπέθετε την επιβολή στους γείτονες και την όξυνση των περιστατικών που οδηγούσαν στην πιο εύκολη στα μέρη εκείνα επίλυση των διαφορών: τη βεντέτα. Οι νικημένοι Αλβανοί Γκέκηδες του Βορρά κι όσοι φεύγανε για να γλιτώσουν το ξεκλήρισμα, άρχισαν να μεταναστεύουν ομαδικά στην Ιταλική χερσόνησο, ακολουθώντας τον δρόμο των προγόνων τους που έφυγαν εξαιτίας των αλλεπάλληλων λεηλασιών και μαχών με τους ποικιλώνυμους επιδρομείς και αναζήτησαν εκεί καλύτερη τύχη. Οι

αντίστοιχοι Τόσκηδες του Νότου ακολούθησαν την πορεία των βοσκών προς τα μέρη της Ηπείρου και της Νότιας Ελλάδας. Οι πρώτες βεβαιωμένες ομαδικές μεταναστεύσεις αναφέρονται στα 1315..

Στα 1385, πάντως, τα κρατίδια της Αλβανίας ήταν όχι μόνο υπαρκτά αλλ' ενέπνεαν και την εμπιστοσύνη των γειτόνων: Η κόρη του Συμεών Ούρεση (του ετεροθαλή αδερφού του Ντουσάν, που είχε κάνει πρωτεύουσά του τα Τρίκαλα), Μαρία, ήταν παντρεμένη με έναν Σέρβο που είχε εγκατασταθεί στα Γιάννενα και διοικούσε τυραννικά την Ήπειρο. Οι Ηπειρώτες δεν τον άντεχαν άλλο. Στα 1385, κάλεσαν τους Αλβανούς που έσπευσαν να τους απαλλάξουν από τον μπελά. Το θέμα έληξε με πιο απλό τρόπο: Η Μαρία δολοφόνησε τον άντρα της και συνέχισε να κυβερνά ως δέσποινα. Ο γιος της, Ησαύ, παντρεύτηκε μιαν Αλβανίδα από την οικογένεια των Σπάτα. Στα 1398, απέκρουσε μια τουρκική επίθεση, ένιωσε δυνατός κι εκστράτευσε ενάντια σε ένα από τα αλβανικά κρατίδια. Νικήθηκε, αιχμαλωτίστηκε, εξαγόρασε την ελευθερία του και έμεινε ηγεμόνας στα Γιάννενα ως περίπου το 1412, όταν οι Αλβανοί πήραν την πόλη. Μετά, ήρθαν οι Τούρκοι (1430).

Ο Σκερντέμπεης:

Η κατάσταση στα βόρεια της Ηπείρου ήταν συγκεχυμένη στις αρχές του ΙΕ' αιώνα. Το Δυρράχιο ανήκε στους Βενετσιάνους (από το 1392), ενώ τον ίδιο καιρό, ο φύλαρχος της Κρούα (Κρόια των Βυζαντινών), περιοχής στα βόρεια των Τιράνων, Έλληνας Ιωάννης Καστριώτης παντρευόταν μια Σερβίδα κι έβαζε γερά τα θεμέλια του δικού του κράτους. Οι Τούρκοι φάνηκαν στα σύνορά του το 1423. Στη μάχη που ακολούθησε, νίκησαν οι στρατηγοί του σουλτάνου Μουράτ Β' κι ο Ιωάννης Καστριώτης υποσχέθηκε υπακοή στον σουλτάνο. Ως εγγύηση, παρέδωσε ομήρους τους τέσσερις γιους του. Μόνο για τον έναν από αυτούς έχουμε ασφαλείς πληροφορίες.

Ο Γεώργιος Καστριώτης, γιος Έλληνα και Σερβίδας, με βαθιά αλβανική εθνική συνείδηση, ορθόδοξος χριστιανός, βρέθηκε στην αυλή του Μουράτ στα 18 του χρόνια. Όμορφος, θαρραλέος και παιδικός φίλος του Μωάμεθ, του κατοπινού Πορθητή, σπούδασε με τον Οθωμανό διάδοχο στην Κωνσταντινούπολη κι έκανε μεγάλη εντύπωση στον Μουράτ Β' που διάβαζε Ιστορία. Τον ονόμασε Ισκεντέρ μπέη (Αλέξανδρος, αριστοκράτης υποτελής) και τον μύησε στον μωαμεθανισμό. Ο Γεώργιος Καστριώτης Ισκεντέρ μπέης ή Σκερντέμπεης έμεινε στο τουρκικό περιβάλλον ως τα 38 του χρόνια. Ήταν το 1443, όταν το έσκασε και γύρισε

στην Κρούα.

Ξανάγινε χριστιανός, οργάνωσε την άμυνά του και, με τους επικούς αγώνες του εναντίον των Τούρκων, έγινε ο εθνικός ήρωας των Αλβανών. Ήταν σύμμαχος του Ουνυάδη των Ούγγρων, που νικήθηκε το 1448 από τους Τούρκους, στο Κοσσυφοπέδιο (στη 2η εκεί μάχη), μετά από τριήμερο αγώνα αλλά τα θρυλικά κατορθώματά του έμειναν στην Ιστορία: Αυτόν οι Τούρκοι ποτέ δεν μπόρεσαν να τον νικήσουν. Ήταν το 1450, όταν ο Μουράτ Β' πολιόρκησε και προσπάθησε να πάρει την Κρούα. Απέτυχε κι εγκατέλειψε την προσπάθεια. Δέκα χρόνια αργότερα, τη χρονιά που έπεφτε ο Μοριάς, ο στρατός του Μωάμεθ Β' του Πορθητή πολιόρκησε πάλι την πόλη.

Μάταια κι αυτή τη φορά, όπως και στα 1468, που ξαναπροσπάθησε. Τη χρονιά αυτή, ο Σκεντέρμπεης πέθανε, στα 63 του. Μετά από έξι χρόνια, ο γιος του πούλησε την περιοχή στους Βενετσιάνους (1474) κι αυτοί στους Τούρκους (1478), που πια κατείχαν ολόκληρη την Αλβανία, εκτός από το Δυρράχιο. Θα το έπαιρναν στα 1501.

Γενιές ανυπότακτων:

Ήταν στα 1481, μόλις 28 χρόνια μετά την πτώση της Κωνσταντινούπολης, όταν ο Ιωάννης Καστριώτης, ο Κορκόδειλος Κλαδάς και οι Μανιάτες αγωνιστές επαναστάτησαν. Έφτασαν ως την Ήπειρο κι απελευθέρωσε την περιοχή της Χιμάρας. Πενήντα χωριά κήρυξαν την ελευθερία τους. Στρατός 3.000 Τούρκων που στάλθηκε εναντίον τους, κατατροπώθηκε. Αβοήθητος ο Κλαδάς από τη Δύση που τον είχε ενθαρρύνει, αιχμαλωτίστηκε εννέα χρόνια αργότερα και γδάρθηκε ζωντανός.

Στα 1489, ο τελευταίος του βυζαντινού αυτοκρατορικού οίκου, Ανδρέας Παλαιολόγος, σήκωσε την επαναστατική σημαία στην τουρκοκρατούμενη Ελλάδα. Από το 1492, ο επαναστατικός άνεμος πήρε τη μορφή σταυροφορίας, με σύμμαχο τον Κάρολο Η' της Γαλλίας. Πέντε χιλιάδες επαναστάτες απελευθέρωσαν την Ήπειρο και μεγάλο μέρος της Θεσσαλίας. Ο αγώνας ήταν τόσο δυνατός (γράφει ο Κωνσταντίνος Σάθας), ώστε οι Τούρκοι «αποσύρονται εκ των παραλίων και ετοιμάζονται να εγκαταλείψωσι την Κωνσταντινούπολιν».

Όμως, συνασπισμός χριστιανικών κρατών συμμάχησε κατά του Καρόλου που αναγκάστηκε να γυρίσει στη Γαλλία. Αβοήθητοι, οι Έλληνες σφάχτηκαν. Το 1496, η επανάσταση είχε σβήσει. Νέες επαναστατικές κινήσεις από το 1525 ως το 1533 κατέληξαν στη σφαγή των Ελλήνων. Στα 1565, πνίγηκε στο αίμα ο ξεσηκωμός στην Ήπειρο με αιτία το παιδομάζωμα.

Νέα τοπική επανάσταση ξέσπασε (1585) στην Ακαρνανία και την Ήπειρο: Οι αρματολοί της Βόνιτσας, Θόδωρος Μπούας Γρίβας, και της Ηπείρου, Πούλιος, Δράκος και Μαλάμος ελευθέρωσαν Βόνιτσα, Ξηρόμερο, Άρτα και βάδισαν για τα Γιάννενα. Νικήθηκαν όμως και οι πολλοί σκοτώθηκαν. Ο Μπούας έφυγε στην Ιθάκη, όπου πέθανε υποκύπτοντας στις πληγές του.

Από το 1609 ως το 1624, ο δούκας του Νέβερ της Γαλλίας και Έλληνες συνωμότες οργάνωσαν ένα φιλόδοξο σχέδιο για να διώξουν τους Τούρκους από την Ελλάδα και δημιούργησαν την χριστιανική στρατιά, που θα ενωνόταν με τους επαναστάτες. Το σχέδιο ποτέ δεν μπήκε σ' εφαρμογή. Όμως, στα δεκαπέντε αυτά χρόνια, οι Μανιάτες επαναστάτησαν κάμποσες φορές, ενώ ο μητροπολίτης Τρίκκης Διονύσιος (οι Τούρκοι τον αποκαλούσαν Σκυλόσοφο) στα 70 του ξεσήκωσε τους χωρικούς, εκστράτευσε στα Γιάννενα και κυρίευσε την πόλη (1616). Νικήθηκε, τελικά, αιχμαλωτίστηκε και γδάρθηκε ζωντανός. Οι Τούρκοι παραγέμισαν το δέρμα του με άχυρα και το έστειλαν στην Κωνσταντινούπολη, σταθμεύοντας σε όλες τις ενδιάμεσες πόλεις για να το περιφέρουν στους δρόμους και τις πλατείες «προς παραδειγματισμό».

Οι συνεχείς ξεσηκωμοί έφεραν τα τουρκικά αντίποινα. Από την βυζαντινή εποχή, υπήρχαν οι «κεφαλάδες», μεγαλογαιοκτήμονες που είχαν καθήκον να φρουρούν τις περιοχές τους. Στα χρόνια της τουρκοκρατίας συνέχισαν να υπάρχουν ως σπαχήδες (ένα είδος φεουδαρχών που αργότερα έδωσαν το όνομά τους στο άτακτο ιππικό). Στα 1635, αριθμούσαν 12.000. Η Πύλη τους κατάργησε, εκτός από εκείνους που ήταν μωαμεθανοί. Οι περισσότεροι αλλαξοπίστησαν για να μη χάσουν τα κτήματά τους. Όσοι παρέμεναν χριστιανοί, καταδιώκονταν. Στις αρχές του ΙΖ' αιώνα, οι μωαμεθανοί αριθμούσαν το 20% του ηπειρωτικού πληθυσμού. Στα τέλη του ίδιου αιώνα είχαν γίνει πολύ περισσότεροι.

Η αιματηρή κληρονομιά του Αλή πασά:

Ο Αλή Τεπελενλής γεννήθηκε στα 1744. Ήταν γιος του Αλβανού λήσταρχου, Βελή, από το Τεπελένι κι έμεινε ορφανός πολύ νωρίς. Στα 1788, άρπαξε το πασαλίκι της Ηπείρου από τον Αλή Ζοτ (βλ. [**Ελληνικά θέματα**] «**Η άνοδος και η πτώ ση του Αλή πασά**»). Το κράτησε ως τις 24 Ιανουαρίου του 1822, όταν τον σκότωσαν οι Τούρκοι του Χουρσίτ πασά. Αφού προσπάθησε μάταια να πάρει και το Σούλι, ο Χουρσίτ, παρέδωσε την αρχηγία του στρατού στον Ομέρ Βρυώνη κι έφυγε, ενώ η Ήπειρος όλη περιέπεσε σε αναρχία. Συμμορίες Αλβανών ληστών λεηλατούσαν τις περιοχές Πωγωνίου, Ζαγορίου και Κόνιτσας, ενώ ο διαβόητος λήσταρχος Σιλιχτάρ Μπότα δεν έδινε δυάρα για τις εντολές της Υψηλής Πύλης. Στα 1825, τον Βρυώνη διαδέχτηκε ο Ρεσίτ Μεχμέτ πασάς Κιουταχής που ως στρατάρχης είχε εντολή να καταστείλει την ελληνική επανάσταση.

Κάποια στιγμή, γύρισε στα Γιάννενα χωρίς να έχει επιτύχει στην αποστολή του. Τον περίμενε γενική εξέγερση των στρατιωτών του που έμεναν απλήρωτοι. Συνέλαβε και σκότωσε μέσα στο διοικητήριο τον αρχηγό των εξεγερμένων, Ισμαήλ μπέη, και οι υπόλοιποι ησύχασαν.

Στα 1829, διορίστηκε αρχιστράτηγος με αποστολή να σταματήσει την κάθοδο των Ρώσων στα Βαλκάνια. Με την ευκαιρία της ειρήνης του 1830, γύρισε στο Μοναστήρι, στα σημερινά Σκόπια, αποφασισμένος να τελειώσει με τους ληστές. Τους κάλεσε να τον συναντήσουν για να πληρωθούν κι ανάγγειλε γυμνάσια. Έστρεψε εναντίον τους τα κανόνια και ξεπάστρεψε πάνω από χίλιους. Όσοι γλίτωσαν, έσπευσαν στην Σκόδρα και πλαισίωσαν τον εκεί βαλή που με στρατό 40.000 ανδρών βάδισε εναντίον του Κιουταχή στο Μοναστήρι, ενώ άλλοι κινήθηκαν εναντίον των Ιωαννίνων. Ο εμφύλιος έληξε με νίκη της τουρκικής «έννομης τάξης».

Με όλα αυτά, η ύπαιθρος απαλλάχθηκε από τους ληστές, περιοχές με αυτόνομους διοικητές δεν υπήρχαν πια και οι Ηπειρώτες ησύχασαν. Οι τοπικές διοικήσεις πέρασαν στους ντόπιους προύχοντες.

Στη διάρκεια της ρωσοτουρκικής διένεξης που προηγήθηκε του πολέμου του 1854 (αποκλήθηκε Κριμαϊκός), το τουρκικό στοιχείο βρήκε ευκαιρία να προχωρήσει σε λεηλασίες χριστιανικών περιουσιών στις περιοχές Άρτας, Πρέβεζας και Αργυρόκαστρου. Αμέσως (15 Ιανουαρίου του 1854) επαναστάτησαν Ραδοβίζι, Τζουμέρκα και Λάκα Σουλίου, ενώ 2.000 εθελοντές έσπευσαν από την ελεύθερη Ελλάδα με αρχηγούς τον Σ. Καραϊσκάκη και τον Θ. Γρίβα. Νίκησαν τους Τούρκους που βγήκαν να τους αντιμετωπίσουν κι έφτασαν τους 4.000, καθώς και άλλοι ήρθαν να προστεθούν. Παρά τις αρχικές επιτυχίες, η επανάσταση

εκφυλίστηκε. Τον Απρίλιο είχε σβήσει. Οι Αλβανοί χύθηκαν στα χωριά, άρπαζαν, βίαζαν και κατέστρεφαν. Δημιουργήθηκε κύμα προσφύγων προς τα Γιάννενα.

Νέα επαναστατική κίνηση ξέσπασε τον Φεβρουάριο του 1878, ενώ ετοιμαζόταν η συνθήκη που αποκλήθηκε «του Αγίου Στεφάνου», κι έληξε άδοξα τον ίδιο μήνα. Όμως, τον Ιούνιο του 1880, η σύνοδος του Βερολίνου κατέληξε σε νέα αναθεωρημένη συνθήκη. Η Ελλάδα ήταν να φτάσει ως τον ποταμό Θύαμη. Η γραμμή που χαράχτηκε πάνω στον χάρτη, τραβήχτηκε νοτιότερα, στον Άραχθο. Στο ελληνικό κράτος αποδόθηκε η Θεσσαλία και, από την Ήπειρο, η περιοχή της Άρτας. Μια γενιά αργότερα, τα πράγματα ήταν τελείως διαφορετικά.

(Έθνος της Κυριακής, 2001 – 2002) (τελευταία επεξεργασία, 26.3.2010)